

THE JOURNAL OF
OTTOMAN STUDIES

KÜLLİYAT

OSMANLI ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Prenses Kadriye Hüseyin ve Eserleri

Abuzer KALYON¹

Zeynep Gözde KOZLU²

Özet

Türkiye ile Mısır arasındaki kültürel ve tarihi ilişkiler çok eskilere dayanmaktadır. Mısır, coğrafi özelliği ve tarihi birikimi de dâhil olmak üzere önemli bir ülkedir. Günümüzde de Mısır, Arap dünyasının lideri olma konumu taşıdığı için; önemli ve özel bir ülkedir. Türkler Mısır'da zaman zaman etkin olmuşlardır. Mısır'ın tarihinde, kültür ve mimarisinde Türklerin bıraktığı eserler günümüzde de varlıklarını korumaktadır. Özellikle Osmanlı edebiyatı örneklerini içeren yaklaşık beş bin el yazması eser ülkede bulunmaktadır. Kahire'deki üniversiteler başta olmak üzere ülkenin pek çok üniversitesinde Türk Dili ve Edebiyatı bölümü bulunmaktadır. Türkler hâkimiyet kurdukları dönemde Mısır'da kendi edebiyatlarını da oluşturarak geliştirmişlerdir. Mısır'da gelişen Türk edebiyatı güçlü kalemler yetiştirmiştir. Söz konusu kalemlerin ortak özelliği ekseriyetinin kadın olmasıdır. Ayşe İsmet Teymûrî, Gülperi Hanım, Çeşm-i Âfet Hanım. Bu üç şairin divanları ülkemizde yayımlanmıştır. Bunlar dışında etkin ve popüler bir şöhrete sahip olan önemli bir şahsiyet de Prenses Kadriye'dir. Prenses Kadriye'nin Millî Mücadele'ye verdiği destek ve Millî Mücadele sonrasında da Türkiye ile irtibatı ölümüne kadar devam etmiştir. Prensesin ülkemize yaptığı bağışlar arasında Huber Köşkü de bulunmaktadır. Popüler bir kişiliğe sahip olan Prenses Kadriye, deneme tarzında verdiği eserlerle dikkat çekmektedir. Bu çalışmada Prenses Kadriye hakkında bilgiler verilerek eserleri, özellikle de "Nelerim" tanıtıldı.

Anahtar Kelimeler: Türk edebiyatı, Prenses Kadriye, Nelerim

Princess Kadria Hussein and Her Works

Abstract

The cultural and historical relationships between Turkey and Egypt are based on very ancient background. Egypt with its geographic feature and historical background is a significant country. At the present time, since Egypt represents the leader role in the Arabic world, it is an important and a special country. In this country Turks have been also active from time to time. The works created by Turks still carry their existence nowadays in Egypt's history, culture and architecture. There are approximately five thousand manuscripts which contain especially the examples of Ottoman literature. In particular to the universities in Cairo, there are lots of universities which have Turkish Language and Literature department. In the period when Turks started to gain dominancy over Egypt, they created and developed their own literature. Turkish literature which was developed in Egypt raised very skillful talents. The common point of these talents is that they are mostly women writers. Aisha Ismet Taymûrî, Gulparî Hanım, Cheshmî Âfet Hanım. The divans of these three writers were published in our country. Besides these, Princess Kadria is also an important person who has an active and popular reputation. The support which Princess Kadria gave to the National Struggle and her connection after the end of the National Struggle proceeded until her death. The Huber Kiosk is one of the donations that the Princess made to our country. The Princess Kadriye, who has a popular personality, also gives a lot of works in the field of literature. So, in this study, Princess Kadria's works were introduced by giving details from her biography.

Key Words: Turkish Literature, Princess Kadria, Nelerim

¹ Yrd. Doç. Dr., Gazi Üniv. Polatlı Fen Edebiyat Fakültesi, abuzerkalyon@gmail.com.

² Arş. Gör., Gazi Üniv. Polatlı Fen Edebiyat Fakültesi, zeynepp.gozde@gmail.com.

MISIR'DA GELİŞEN TÜRK EDEBİYATI

Türkiye ve Mısır arasındaki ilişkiler, devletlerarası ilişkilerin ötesinde kültürel ve edebiyat alanındaki bazı önemli birlikteliklere dayanmaktadır. Bu bakımdan Mısır'da ortaya konan Türk edebiyatı ürünlerinin ülkemizde yayımlanarak gün yüzüne çıkarılması önem arz etmektedir.

Tarihin her döneminde pek çok medeniyete ev sahipliği yapan Mısır, özellikle Firavun medeniyeti sayesinde dünyanın ilgi ve dikkatini çekmeye devam etmektedir. Selahaddin-i Eyyûbî gibi tarihî bir şahsiyetin Mısır'da idarî ve eğitim gibi önemli konularda düzenlemelerde bulunması hâlâ Mısırlılar tarafından dile getirilmektedir. Memlûkler döneminde bırakılan eserler son derece önemlidir (Kalyon 2013:9).

Yavuz Sultan Selim'in fethi sonrası Mısır, Osmanlı'nın önemli bir vilayeti olarak önemini artırmıştır. Ülkedeki yönetim ve ticarî hayatta Mısır'da yaşayan Türkler etkili olmuşlardır. Kavalalı Mehmet Ali Paşa ve soyundan gelenler, Mısır'da 1952 yılında ilan edilen cumhuriyete kadar ülkeyi idare etmişlerdir. Kültürel olarak da iletişim ve etkilerimizi Bulak Matbaası bir bakıma güçlendirmiştir. Kahire yakınlarında kurulan Bulak Matbaası'nda tarih ve coğrafyaya ait kitapların yanı sıra dil ve edebiyata ait pek çok kitap da basılmıştır. Yazma hâlindeki divanlarımızın bir kısmının baskılarının Mısır'daki Bulak Matbaası'nda yapıldığı unutulmamalıdır. Bugün de beş bini el yazması; yaklaşık on bini de matbu olmak üzere dinî, tarihî, edebî ve değişik konuları içeren eserlerimiz Mısır'da bulunmaktadır. Bu eserlerimizin pek çoğu maalesef ilim âleminin istifadesine sunulamamıştır. Tarihimiz ve edebiyatımızla ilgili eserler, Türkiye'den ilim çevrelerinin özellikle de Kültür ve Turizm Bakanlığının ilgi ve katkılarını beklemektedir. Bu eserlerin en önemlilerinden olan, dünyada sadece üç yazma nüshası bulunan Kutadgu Bilig'in yazma nüshalarından birisinin Kahire'de Darü'l-Kütübü'l-Misriyye'de (Mısır Millî Kütüphanesi) bulunması önemlidir (Kalyon 2013: 9).

Evliya Çelebi, Seyahatname'sinin onuncu cildinde Mısır'ı anlatmıştır. Mısır-Türkiye kültürel ilişkilerini gün yüzüne çıkaracak edebî ve kültürel çalışmalara ihtiyaç vardır. Mısır'la ilgili olarak ülkemizde çeşitli yayınlar yapılmaktadır. Bu yayınların en önemlisi, Prof. Dr. Ekmeleddin İhsanoğlu'nun hazırladığı, "*Mısır'da Türkler ve Kültürel Mirasları*" dır. Ekmeleddin İhsanoğlu, bu eseri ile ülkeler arasındaki tarihî ve kültürel geçmişe dikkat çekmiştir. Türkiye hakkında pek çok yaygın çalışması da Mısır'da yapılmaya devam edilmektedir.

Mısır'da gelişen Türk kültür ve edebiyatı içinde, geçtiğimiz yüzyılda dîvân şiiri alanında önemli eserler verilmiştir. Bu eserler, Osmanlı döneminde Kahire sarayında ya da saraya yakın çevrede yetişen üç hanım şaire aittir. Bunlar iyi bir eğitimden geçerek yetişmişlerdir. (Kalyon 2014: 16). Bu şairlerin divanları ülkemizde yayımlanmıştır. *Çeşm-i Afet ve Dîvânı*, Semra Tunç; *Ayşe Teymûrî Dîvânı*, Abuzer Kalyon; Gülperî Hanım'ın şiirleri de *Divan Şiirinin Nil'de Açan Çiçeği Gülperî Hanım ve Güldeste-i Hâtîrât* adı altında Filiz Kalyon tarafından yayımlanmıştır.

PRENSES KADRIYE HÜSEYİN'İN HAYATI

Mısır'da gelişen Türk edebiyatı sahasında yetişen şahsiyetlerden birisi de Prenses Kadriye Hüseyin'dir. İhsanoğlu'nun *Mısır'da Türkler ve Kültürel Mirasları* adlı eserinden öğrendiğimize göre Prenses Kadriye, 10 Ocak 1888'de Kahire'de dünyaya gelmiştir (İhsanoğlu 2006: 9). Prenses Kadriye, Kavalalı Mehmet Ali Paşa ailesine mensuptur. Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın 1805'te vali oluşundan 1952'ye kadar Mısır'a bu aile hâkim olmuştur. İhsanoğlu, bu sülalenin Mısır'ın kültürel hayatında çok etkili olduğunu dile getirmektedir (İhsanoğlu 2006: 59). Prenses Kadriye Hüseyin, Mısır'da devlet idaresinde önemli bir şahsiyet olan Hidiv İsmail Paşa'nın oğlu Hüseyin Kâmil Paşa'nın "Sultana Melek" olarak bilinen ikinci eşi Melek Sultan'dan dünyaya gelen kızıdır. Kadriye Hüseyin, ilk evliliğini 1919 yılında Kahire'de yapmış; bu evliliği bir yıl sürmüştür. İkinci evliliğini İstanbul'da yapmıştır. 1921'de Mahmut Hayri Paşa ile Emirgan'da evlenmiştir.

Kadriye Hüseyin, Londra Konferansı'ndan dönmekte olan TBMM'nin Dışişleri Bakanı ve Amasya Milletvekili Bekir Sami Bey başkanlığındaki Heyet-i Murahhasa'ya, eşi Mahmut Hayri Paşa ile birlikte 10 Nisan 1921 tarihinde İtalya'dan (Brindisi Limanı) katılırlar. Gemi ile Çanakkale-İstanbul-Samsun (14 Nisan 1921) üzerinden 16 Nisan 1921 tarihinde heyetle birlikte Ankara'ya gelirler ve 16 Nisan-14 Mayıs 1921 tarihleri arasında Mustafa Kemal Paşa'nın konuğu olurlar.

Kadriye Hüseyin Hanım, varlıklı birisi olarak ekonomik gücünü Türkiye lehine kullanmaktan çekinmemiştir. Türkiye'nin İtalya'dan alacağı savaş uçaklarından birinin bedeli olarak on beş bin frank vermiş ve uçağa kendi isminin verilmesini istemiştir. Millî Mücadeleyi destekleyen yaklaşımlarını "*Mukaddes Ankara'dan Mektuplar*" isimli eserinde dile getirmiştir. 1922-1930 yılları arasında İstanbul'da Huber Köşkü'nde yaşamıştır. Mısırlı zengin ve özellikle saray mensubu aileler yazları İstanbul'da ikamet etmişlerdir. Kadriye Hüseyin de bu şekilde özellikle yaz mevsimlerini İstanbul'da geçiren Mısırlı soylulardandır.

1930 yılında Huber Köşkü'nü Notre Dame de Sion Fransız Kız Koleji'ne bağışlayarak Mısır'a dönmüştür. 1952 yılında, Cemâl Abdül Nasır'ın yaptığı askerî devrim sonrasında kraliyet lağvedilerek cumhuriyet ilan edilmiştir. Bu gelişmeler üzerine hanedanın diğer mensupları ile tutuklanan Prenses Kadriye Hüseyin yargılandıktan sonra beraat etmiştir. Bundan sonraki hayatına Mısır dışında devam etmiştir. Kadriye Hüseyin'in Mahmut Hayri Paşa'dan Mahmud Hüseyin Hayri ve Samira adlı iki çocuğu olur. Kadriye Hüseyin 1955 yılında vefat etmiştir.

EDEBÎ ŞAHSİYETİ

Ekmeleddin İhsanoğlu, "Mısır'da Türkçe kadın edebiyatını zenginleştiren" birkaç Mısırlı kadın yazardan biri olarak Kadriye Hüseyin'den söz etmektedir. Kahire'de dünyaya gelen Prenses Kadriye hayatını doğduğu yeri merkezde tutarak, Paris ve İstanbul'da geçirir. Mısır'ın bağımsızlığından önce aralıklarla İstanbul'a gelmiş, Mısır'ın Osmanlı'dan ayrılmasından sonra da İstanbul'da uzun yıllar ikamet etmiştir.

İstanbul, Kahire ve Roma'da geçen hayatında Kadriye Hüseyin'in gazeteci kimliği ön plana çıkar. İstanbul'da *Mihrab*, *Şehbal*, *Resimli Kitap* gibi dergilerde '*muhabir*' ve '*yazar*' sıfatıyla birçok yazı kaleme almıştır. II. Meşrutiyet ile birlikte kadınları aydınlatacak, bilgi ve pratiklerini artıracak yazılarla aydın, kültürlü ve zarif kadın imajı yaratılmak istenir. *Şehbâl*'de bazı müstearlar da kullanarak, kitaplarında da yer alan incelikli yazılarından bir kısmını; *Mehâsin-i Hayat*, *Hayattan İstinsâh*, *Musâhabe*, *Terâcim-i Ahvâl*; K. H. rumuzuyla *Terâcim-i Ahvâl*, *Âsar-ı Atika* başlıklı bazıları birkaç sayı süren yazıları kaleme almış; *Nilüfer* ismiyle de; *Hande Nedir?*, *Fazilet Nedir?*, *Yarın Nedir?*, *Gençlik Nedir?*, *Yüz Nedir?*, *Musâhabe-i Fenn-i Saadet*, *Yurt Nedir?*, *Saadet Nedir?*, *Hayat Nedir*, *Baht Nedir?*, *Vakit Nedir?*, *Merâm Nedir?*, *Medeniyet Nedir?*, *Sancak Nedir?*, *Nâz Nedir?*, *İnsan Nedir?* gibi başlıklar ile yazılar yayımlanmıştır (Tağızade Karaca 2012: 1970).

İstiklâl Mücadelesine maddî ve manevî destek veren önemli şahsiyetlerden birisi olan Prenses Kadriye, Avrupa'da bulunduğu yıllarda da sürekli Anadolu'yla ve özellikle de İstanbul'la irtibatını devam ettirir. Mükemmel bir eğitim alan Kadriye Hüseyin, gerek yaşamı; gerekse yazılarında Şark dünyası ile Batı dünyasını kaynaştırma yoluna gitmiştir. Arapça ve Türkçenin yanı sıra kitap kaleme alacak derecede İtalyanca ve Fransızcaya da vâkıftır. Onun eğitim hayatı ile ilgili fazlaca bilgi yoktur (İhsanoğlu 2006: 59).

Kitaplarında ve diğer yayın organlarında çıkan makalelerinden hareketle Prenses Kadriye'nin dönemin yetersizlikleri içinde olsa bile iyi yetiştiğini söylemek mümkündür.

ESERLERİ

Eserlerinde akıcı bir üslupla halkı aydınlatacak düşünceleri işlemiştir. Seçtiği kavramları deneme tarzında açıklamıştır. İçinde bulunduğu toplumu aydınlatacak fikirleri basın-yayın yoluyla geniş kitlelere ulaştırma çabası içine girmiştir. Kadriye Hüseyin Hanım'ın Fransızca ve Türkçe yazılmış kitapları bulunmaktadır.

Mukaddes Ankara'dan Mektuplar (Fransızca)

16 Nisan 1921 - 24 Mayıs 1921 tarihleri arasında Atatürk'ün konuğu olan Prens Kadriye Hüseyin; *Lettres Dangora La Sainte* adıyla, Tahkik Komisyonu'nun raporunu, Yunan mezalimini ve Türk bağımsızlık mücadelesini Avrupa ülkelerine anlatmak için gözlem ve izlenimlerini, İtalya'da bulunduğu sırada *Mektuplar-Notlar* şeklinde düzenleyerek Fransızca yayımlamıştır (Tağizade Karaca 2012: 1967-1983). Atatürk'ün isteğiyle 1922 yılında Cemile Necmeddin Sahir Silan tarafından "Mukaddes Ankara'dan Mektuplar" ismiyle Türkçeye çevrilen eser, Millî Mücadele tarihimizin önemli kaynaklarından birisidir.

Mühim Bir Gece (Fransızca Tercümeden Türkçeye Çeviri)

Kadriye Hüseyin, 1909-1912 yılları arasında Batı edebiyatına da yakınlığını ortaya koyarak bazı tercüme yapımıştır. Bunlardan Rus yazar Leopold Kampof'un Fransızca tercümesinden çevirdiği *Mühim Bir Gece* adlı oyun, II. Meşrutiyet'in ilanı ve millî uyanış hareketinin izlerini taşır. Bu etki ve heyecanı ruhen paylaşan Kadriye Hüseyin piyesi Türkçeye çevirmedeki amacını kitabın giriş kısmında "...mütalâasıyla imrar-ı evkat eylediğim âsar-ı edebiye-i garbiye arasında Rus erbâb-ı kaleminden Leopold Kampof'un Mühim Bir Gece adlı üç perdelik tiyatrosunda vatanperverlik, hürriyet ve saadet-i milliyeyi gayet hassasâne tasvir etmiş olduğunu gördüm. Şu sırada uyanmış olan milli hislerimizi daha ziyâde uyarmaya yardımcı olur fikriyle bunu Fransızcadan lisânımıza naklettim. Emelim kavmime kalemimle bir hizmettir. Hizmet ne kadar nâçiz olursa olsun yine hizmettir, değil mi?" sözleriyle belirtmektedir. (İhsanoğlu 2006: 61).

Türkçe Kaleme Aldığı Eserleri

Temevvücât-ı Efkâr (*Fikirlerin Dalgalanması*) (H. 1330) 1914 yılında Maarif Matbaası'ndan basılmıştır.

Muhadderât-ı İslâm (*İslâm'ın Örtülü Kadınları*) 1.cüz, Maarif Matbaası, Mısır (H. 1331) 1912- 1913.

Bu kitaplardan özellikle *Muhadderât-ı İslâm*, yayımlandığı zaman hemen dikkat çekmiştir. Bu durumu, eser hakkında yayımlandığı dönemde yapılan değerlendirmelerden anlamaktayız.

Prens Kadriye, İslâm toplumlarında kadının söz sahibi olmasını istemektedir. O'na göre İslâm toplumlarında kadınlar, kendilerine verilen dinî ve hukukî haklara rağmen terbiye ve tahsili en çok ihmal edilen kesimdir. Araştırmacı kimliği ile ön plana çıkan Prens Kadriye Hüseyin, İslâm dünyasının o günkü yapısında özellikle kadınların durumunu irdeleyerek incelikli, duyarlı üslubu ve mizacıyla düşüncesini ortaya koyar. 1913 tarihinde basılmış olan *Muhadderât-ı İslâm* adlı eserinin giriş kısmı niteliğindeki "Hasbîhâl" başlıklı bölümde "İslâm sakin olan yerler dinî vatanımızdır. Ay yıldızlı-al bayrak millî sancağımızdır. On dört asırlık bir mazi sahibiyiz. Mühim vakalar ile dolu bir tarihimiz var. Roma medeniyeti derecesinde medeniyet gördük. Zaman zaman servet ve rahat bulduk. Maârif güneşi şarkımızdan doğuyordu. Nur-ı ilimle münevver bulunarak etrafımızı görüyorduk. Her hâl ve şanımızı biliyorduk. Giptalar!.. Zaman fırsatını ganimet bilmedik. Ne atf-ı nazarda sebat ettik, ne ihâta-i ilimde dâim olduk. Hayıflar!.. Maârif güneşinin garpdan doğması başımıza kıyameti kopardı. Karanlıkta kaldık. Mazimizi göremez olduk. Ahvâl-i tarihiyyemizi unutacak hale geldik. Teessüfler!..." satırları yer almaktadır. (İhsanoğlu 2006: 60) Prens Kadriye'nin bu ifadelerinden manevi değerlere ne denli bağlı olduğu anlaşılmaktadır.

Denemeleri

Prens Kadriye, deneme türündeki yazılarını bir araya getirerek *Mehâsin-i Hayat* ve *Nelerim* isimlerinde ayrı kitaplar biçiminde Kahire’de yayımlamıştır.

Mehâsin-i Hayat (Hayatın Güzellikleri)

Yazdıkları arasında özel ve önemli bir yeri olan *Mehâsin-i Hayat*, Yazarın kendi isteğine göre seçtiği herhangi bir konuda, kesin yargılara varmadan, kişisel düşüncelerini ispatlama gereği duymadan, kendi kendisiyle konuşmuş havası taşıyan bir üslupla kaleme aldığı yazılar olarak tanımlanan denemenin Mısır’da Batılı anlamda gelişen Türk edebiyatındaki ilk örneklerini Prens Kadriye Hüseyin kaleme almıştır. *Mehâsin-i Hayat* adlı eseri denemelerden oluşmaktadır. (Kalyon 2015: 21). Eser, 1909 yılında Kahire’de Osmanlı Matbaasında basılmıştır.

Mehâsin-i Hayat’ta Prens Kadriye, şu başlıklar altında ele aldığı konularda görüşlerini ifade etmektedir:

“Takdime, Hasbihâl (Görüşme), Tehzîb-i Ahlâktan Maksad (Ahlâkı Düzeltme Maksadı), Ben neyim?, Menzil (Yer, Mekân, Mesafe), Aile, Vicdân, İştigâl (Meşguliyet, Uğraşı), Sabır, Vatan, Terakki (Kalkınma, Yükselme), Neşât (Neşe, Şenlik), Adâlet, Hüsn-i Tertîb (Tertip Güzelliği), Merhamet, Mihnnet (Keder, Sıkıntı), Mübâreze-i Hayât (Hayat Kavgası) – Tenâzû-i Bekâ (Bakîlik Çekişmesi), Hürmet, İttihad (Birlik), Meveddet (Sevme, Sevgi), Mektebi İkmâlden Sonra (Okulu Bitirdikten Sonra), Hayât ve İnsanlar, Hayâta Hürmet (Hayata Saygı), Nizâm, Tertipsizlik (Düzen, Düzensizlik), İktisâd ve İsrâf (Ekonomi-Tutululuk, Savurganlık), Borç, Gâye-i Emel (Ümidin, Arzunun Gayesi), Olmak ve Görünmek, Nefse Hüküm (Kendini Kontrol), Hakîkate Hürmet (Gerçeğe Saygı), Efkâr ve İ’tikâd (Fikirler ve İnançlar, Bağlılık), İnsâniyet (İnsanlık)”.

Nelerim

(H. 1329) 1913 yılında Mısır’daki Osmanlı Matbaası’nda basılmıştır. Türkiye’de bu kitap üzerinde bugüne kadar herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Tarafımızdan incelenen kitapta şu başlıkları içeren konular akıcı bir üslupla ele alınmaktadır.

Prens Kadriye’nin deneme türündeki yazılarının bir bölümü, “*Mal Nedir*”, “*Gençlik Nedir*”, “*Kadın Nedir*”, “*Saadet Nedir*”, “*Fazilet Nedir*” gibi; H. 1326- 1327 (1907-1908) yıllarında *Şehbâl*, H. 1340 (1921)’de de *Mihrâb* dergilerinde yayımlamıştır. Yazarın, “Nedir”le biten bu denemelerinin tamamı “Nelerim” adı altında kitap biçiminde Kahire’de yayımlanmıştır.

Nelerim’de başlıklar halinde verilip açıklanan kavramlar aşağıya sıralanmıştır. Her denemenin başlığını oluşturan kavramlar Prens Kadriye’nin açıklamalarından seçtiğimiz kısa cümlelerle verilmiştir.

Hürriyet nedir?

Hürriyet: Medeniyet-i hakikiyenin tekemmülü derecesinde kesb-i ehemmiyet eden bir kuvve-i muazzamadır.

Hürriyet: Tasavvurat-ı insaniyenin bir gaye-i emelidir.

Hürriyet: Herkesin kendi âleminde padişah olmasıdır.

Yurt nedir?

Yurt, hayat çiçeğinin bir saksısıdır.

Yurt, suret-i meserreti irâ'e eden bir âyîne-i nüfûsdur.
 Yurt, şikeste-dile bir tamirhanedir.
 Yurt, yorgun gönüllerin bir istirahat odasıdır.
 Yurt, rûy-i zemînin en dil-nişîn bir noktasıdır.
 Yurt, gayet kıymetli bir mecmua-ı hatıratır.
 Yurt, aile ile muhabbet ve meveddetin bir merkez-i irtibatıdır.

Sancak nedir?

Sancak, mevcudiyet-i milliyyenin bir berât-ı âlî-şânıdır.
 Sancak, ittihat-ı ümmetin bir nişan-ı iftiharıdır.
 Sancak, fedâkâran-ı vatan davetine en evvel icabet eyleyen bir kahramandır.
 Sancak, kâinatın her millete medâr-ı iftihar addedilmek üzere vermiş olduğu bir yadigâr-ı muazzezidir.
 Sancak, görülmeden sevilen ve kulaktan âşık olunan bir arûse-i vatandır.
 Sancak, hâsılı savletine mukavemet olunmaz, hücumuma karşı gelinmez, zulüm ve esaret kabul etmez, adalet ve hürriyetten ayrılmaz bir müdafî-i istiklâliyetdir.

Muavenet nedir?

Muavenet, hayat-ı içtimâiyyenin ruhu ve binâ-yı saadet-i beşeriyyenin temelidir.
 Muavenet, dehrin sitem ve kahriyle zebûn düşen dillere bir kuvvet macunudur.
 Muavenet, merhamet ve şefkatin bir enîsi ve refah, rahatın bir celîsidir.
 Muavenet, sıkılmışlara yardım etmekten ruhunun lezzet almasıdır.
 Muavenet, İslâmiyet'te maddi olarak zekât namıyla ve manevi olarak da merhamet namıyla ümmet-i Muhammed'in ifasına memur olduğu ferâiz-i ilâhiyyeden bir farızadır.

Şükrân nedir?

Şükrân, kulûb-ı mütena'imenin bir nağme-i minnet-dârîsidir.
 Şükrân, görülen hasenata mukabil tediyesi vacip bir bedel-i kıymettardır.
 Şükrân, bir tebessüm-i mesrûriyet ve bir temennâ-yı memnuniyettir.
 Şükrân, gönlün hakikat-şinaslığıdır.

Fazilet nedir?

Fazilet, hasenat ile tev'em olduğu için sahibini iyiliğe sevk eder.
 Fazilet, nâdan tarafından tahkîr olunur bir cevher-i rânâdır.
 Fazilet, ailenin sûtûn-ı saadetidir.

Fazilet, insanların kıvâm-ı medeniyetidir.

Fazilet, erbâb-ı kemâle bir meslektir.

Merâm nedir?

Merâm, âlem-i hayâlâta saye salan bir şehbal-i emeldir.

Merâm, mühendis-i kâinat tarafından turuk-ı makasıdı tenvir için kulûb-ı beşere rekzedilmiş bir fener-i ziyadardır.

Merâm, kemâlât-ı insaniyye ziyasından sıçrayan bir şeraredir.

Merâm, saadetin arkadaşı ve muvaffakiyetin temel taşıdır.

Merâm, kalbin hayatı ve hayatın kalbidir.

Kadın nedir?

Kadın, âlem-i vücûda fedai olmak üzere gelmiş bir mahlûk-ı latiftir. Letafet-i hilki en kutlu ve en metin meveddetler icadına muktedirdir.

Kadın, meydan-ı mübareze-i hayatın en cesur bir askeridir. Mübarizlerine merdâne savletleriyle galebe çalarak mensup bulunduğu milleti rif'at ve saadete is'al eyler.

Kadın, ailenin rabita-i muhabbeti ve hanenin sebep-i rahatıdır. Aile arasında zatiyla muhabbet ve rahat mevcut olur ve vücuduyla aile vücud bulunur.

Kadın, medrese-i hayatın bir mürebbiye-i evveliyyesi ve şâkirdân-ı ümmetin bir üstat-ı ibtidâiyesidir. Vereceği ve ilga eyleyeceği dersler ile hayat-ı millet bekâ ve saadet bulur.

Merhamet nedir?

Merhamet, saadet yoksullarına bir sadaka-i muhabbettir.

Merhamet, tekâmülün meziyeti, tealinin hüviyeti ve fazâilin ruhudur.

Merhamet, hilm ve sükûnun arkadaşı ve refet ve şefkatin kız kardeşidir.

Merhamet, sevilmeyenlerin bir iltifatı ve sevilenlerin bir saadettir.

Merhamet, ahlak-ı âliye ashabının servet-i asliyesidir.

Kalp nedir?

Kalp, bir gehvâre-i meyil ve meveddet ve bir âteş-gede-i aşk ve muhabbettir.

Kalp, bir tebessümle mağlup ve bir gamzeyle makhur olan, bir nazarla meshûr ve bir kelimeyle esir kalan bir mecma-ı zaaf-ı insanîdir.

Kalp, bakanın hande ve zevalin girye ile müştereken arz-ı dîdâr eylediği bir temaşâ-gâhtır.

İnsan nedir?

İnsan, Cenap-ı Halik-ı kâinatın kudret-i bâhire-i İlahîsine yeryüzünde bir şahittir.

İnsan, kâinatı tezyîn eden ziynetlerin en kıymettardır.

İnsan, tatlı bir tebessümle memnun, acı bir nazarla mahzun olur, keskin bir gamzeyle meshûr ve manalı bir işaretle esir kalır bir hayalperesttir.

Mal nedir?

Mal, buhalâya vârislerine bekçiliğinden dolayı vesile-i azap-ı derundur.

Mal, fukaranın sebep-i meşakkati ve ağniyânın vesile-i rahatı bulunan icadı güç ve mahvı kolay bir dosttur.

Mal ödünç almak ve sonra unutup vermemek için birtakım halkın rağbet eylediği bir şeydir.

Hayat nedir?

Hayat, gençlerin kıymet veremedikleri için sevmediği ve ihtiyarların sevdiği için kıymet verdiği bir nimet farazi-yedir.

Hayat, askerın muhafaza-i vatan ve millet yoluna sarf eyledikleri bir maldır.

Hayat, tenâzu-ı beka kanununun mevcududur.

Hayat, dünya ile ahiret arasında bir mesafe-i kasîrdir.

Hayat, mevcudiyetin ispatını kalbin tercüme-i halini yekdiğerine rapteden bir silsile-i manevidir.

Hayat, gönlün müddet-i helecanıdır.

Vakit nedir?

Vakit, halk-ı kâinat tarafından saadet-i hayatiyemiz için bize ihsan buyurulan nimetlerin bir kıymetidir. Bu kıymet bilinmez ise nimet de olmaz.

Vakit, hayattır. Faidesiz yere sarf-ı vakit etmek hayatı tahkîr demektir.

Vakit, imal ve ef'alimizi irâe için her an çevrilen bir ayine-i devrandır.

Vakit, sevimli bir kuş olup elde iken ahenginden istifade edilir, uçunca geri gelmez.

Âdet nedir?

Âdet, halk arasında icrası muktezâ-yı edep ve terbiye addedilen bir bid'attır.

Âdet, devamla nüfusta ikinci bir tabiat ve görenek belası cemaatçe kabul edilen bir esarettir.

Âdet, hürriyetin düşman-ı bîamanı ve müsavatın bir muhrip-i bî-gümanıdır.

Âdet, kaide bilmez, mantığa gelmez, kitaba uymaz ve usulü olmaz bir inad-ı amelîdir.

Medeniyet nedir?

Medeniyet, âlemi avâlîme taali için sevk eden bir seyyale-i tabiattır.

Medeniyet, her his ile mütehasşis, her fikir ile mütefekkir, her inkılap ile munkalip, televvüne meftûn ve tecdîde meyyâl bir kalender-i zamandır.

Saadet nedir?

Saadet, bahtiyarların ta beşiklerinde buldukları numerosu isabet etmiş bir kur'a biletidir.

Saadet, Âdem babamız ve Havva annemizin bize bıraktıkları rıdvânî bir mirastır.

Saadet, aklın nefse hükmüdür.

Saadet, insan için mevhibe-i Hüda bir menba-i feyzdır.

Saadet, iki mahlûkun kâmilten imtizacıdır.

Yüz nedir?

Yüz, tecelliyat-ı kalbe bir dûr-bîn ve ragabât-ı nefse bir ayine olup nazırlarına yürekteki esrarı ve baştaki efkârı ifşa eder.

Yüz, bir mir'at-ı muhabbettir. Muhibbâne suver habb-i hakikiyi irâ'e eyler.

Yüz, şahsiyet damgasıdır. Zatın kıymet-i asliyyesini i'lâm eder.

Yüz, tebessümüyle neşâti, sirişkiyle hüznü davet eden hayatın bir şükûfe-i lâtifesidir.

Vefâ nedir?

Vefâ, ihsâsat-ı samimiyyenin bir muid-i mülâkatıdır.

Vefâ, vadin sabır ve sebatla vasıl olunur son merhalesidir.

Vefâ, pak dillerde temekkün ettikçe asar-ı münevveresi hakaik-ı kemâli izhâr eden bir feyz-i Rabbanî ve ashabını semt-i saadete isal eyleyen bir nûr-ı İlahidir.

Nâz nedir?

Nâz, şevk ve iştıyak-ı ruhun bir aks-i ameli olarak zâhirde tecelli bulmasıdır.

Nâz, azı hissi uyandıran çoğu âşık usandıran bir tatlıdır.

Nâz, serkeş dilleri esir-i cemâl kılan bir kementtir.

Nâz, ateş-i aşka bir yelpazedir.

Hande nedir?

Hande, derunun aynası ve gönlün bir lisanı olup hassas ruhlara bir müjdecidir.

Hande, ağyarı yâr etmek için araya giren bir sulh memurudur.

Hande, taife-i nisanın keskin bir silahıdır.

Hande, meserretin bizi aldatması ve şefkatin bizden intikam almasıdır.

Muhabbet nedir?

Muhabbet, Hâlik-i kâinatın bekâ-yı nev'-i nûfûsa medâr için mahlûkatına ihsân buyurmuş olduğu bir hediye-i hayatiyyedir.

Muhabbet, kalbin bir hayatı ve hayatın bir kalbidir.

Muhabbet, akıl ve iradenin esareti ve kalbin bunlar üzerine icrâ-yı hükûmetidir.

Muhabbet, iki gönlün birbirlerine karşı mağlubiyetinden husule gelen bir teslimiyettir.

Bûse nedir?

Bûse, mihr-i muhabbet olup mürekkepsiz bir basmadır.

Bûse, şecere-i aşkın bir semere-i latifesidir ki düşürüldükçe çoğalır.

Bûse, iki zat arasında taksim kabul ederse de üç olmaz bir şeydir.

Bûse, yadigârların en kıymetlisidir.

Bûse, göz ile gönül arasında gaip olmuş bir halkadır.

Bûse, çocukların muhtaç olduğu, gençlerin ümit ve ihtiyarların eğlence addeylediği bir şeydir.

Yarın nedir?

Yarın, senenin üç yüz altmış beş günü derununda devreden ve haftanın yedi gününe şamil olan ismi var cismi yok bir gündür.

Yarın, tembellerin işleyecekleri, müflislerin sermaye bulacakları, bîbahtların teselli ve bahtiyarların hafv edecekleri bir gündür.

Yarın, en mühim bir işin bitirilmesi ve kuvvetli bir tasminin meydana getirilmesi için vaat edilen bir gündür.

Yarın, ne gün geleceđi bilinmeyen bir gündür.

Yarın, bu makalemizin bakiyesini yazacağımız bir gündür.

Emel nedir?

Emel, tabiatla sönmez bir nurdur ki benî beşer hedef-i maksadını bu nur ile görür ve istihsâl-i matlubına bunun ziyâsında sa'y eder.

Emel, açığöz insanları istikbâl ve gafilleri istiskal eder bir heyûlâ-yı manevidir.

Emel, yaralı gönüllere bir şifa merhemidir.

Emel, vatanından mehcûr bulunan insanlara bir vasita-i ittisaldır.

Emel, hayat, saadet, selamet hâsılı kendisinde her şey bulunan bir şeydir.

Baht nedir?

Baht keyfe uymaz, aramakla bulunmaz, hatır bilmez, istekle gelmez, hevesinde gezer bir derbeder veya kendi havasında döner bir dolaptır.

Baht, saadet düşkünlerine hayat tarafından bazı kere verilen bir tazminattır.

Baht, muvaffakiyet-i muvakkate için nefsin insana verdiği bir istidattır.

Baht, bukalemun gibi renkten renge giren bir oyuncudur.

Bahar nedir?

Bahar, tabiatın bir ıyd-ı hayatî ve taze can bulan eşcâr ve nebâtatın bir yevm-i kıyametidir.

Bahar, şaire-i tabiatın en müessir şiirler tanzim eylediği bir saattir.

Bahar, şiddet-i şitânın hükm-i istibdadisinden necat bulan tuyûr ve hayvanâtın terennüm ve nefhalarla izhâr-ı şadmânî eyledikleri bir eyyâm-ı safâdır.

Bahar, ezhâr-ı garamın muhibbâne tebessümler eylediği bir zamandır.

Bahar, gülistan-ı hayatın bir terâne-i garamıdır.

Gençlik nedir?

Gençlik, sabavet ile şeyhûhet arasında bulunan mesafenin orta konağıdır ki: hayat-ı insanî, eyyam-ı saltanatını orada sürer.

Gençlik, iki gamze arasından berk gibi mürur eden bir müddet veya gamze bulutları müsademesinden çıkan bir şimşektir.

Gençlik, hayat ipinin çocukluğu ihtiyarlığa bağlayan bir düğümüdür.

Cemâl nedir?

Cemâl, gönül pusulasının bir kutbudur ki mıknaş-ı muhabbeti bulunan kulûbı hep kendine cezbeder.

Cemâl, semeresi hasenat bulunan bir şecere-i ilahiyyedir.

Cemâl, bir ahenk-i hayattır.

Cemâl, her ferdin gözüne göre bir suret irâe eden bir dürbün-i müsahhirdir.

Çiçek nedir?

Çiçek, âlem-i eşcâr ve nebâtatın devr-i hayat ve zaman-ı intibahını irâ'e eden kitab-ı tabiatın bir fasıldır.

Çiçek, bir timsâl-i meserret ve bir timsâl-i taravettir.

Şiirleri:

Nesirde özellikle de denemelerinde çok başarılı olan Prenses Kadriye Hanım'ın şiir türünde çok az örnekleri bulunmaktadır.

Kadriye Hüseyin'in dendiği edebî türler içerisinde en az itibar ettiği şiirdir. *Mihrâb* ve *Şehbâl* dergilerinde H.1327, 1340-41 (1909-1922) yılları arasında ancak beş şiir yayımlamıştır. Hikâye, deneme, gezi ve inceleme

yazılarında genellikle kendi 'ben'inden ziyade toplumsal aksaklıklara dikkat çeken Kadriye Hüseyin, şiirin dar alanındansa diğer edebî sahalarda var olmayı tercih etmiştir (Coşkun 2012: 5).

Aile Temasını İşleyen Hikâyeleri

Ekmeleddin İhsanoğlu Kadriye Hüseyin'in kadın konulu hikâyelerindeki anlatım ve üslup özelliklerine şu ifadelerle dikkat çekmektedir. "Düşünen ve araştıran bir dimağ sahibi olarak İslâm dünyasının ve özellikle kadınların o günkü durumunu irdeleyen Kadriye Hüseyin'in üslubu daha çok ince bir ruh ve hassas bir mizacın ifadesi olarak tezahür etmektedir" (İhsanoğlu 2006: 60).

Kadriye Hüseyin'in makalelerindeki temel mevzu olan kadın ve cehalet meselesi, üç bölüm hâlinde yayımladığı *Kadınlık İçin* adlı hikâyesinin de esasını oluşturur. Hikâyeye, mutlu bir yuvanın dağılışını konu edinir. Bu hikâyeyi diğer hikâyelerinden ayıran birkaç önemli nokta vardır. Aristokrat bir çevrenin içinde yetişen Kadriye Hüseyin, hikâyelerinde genellikle üst sınıfa mensup kahramanlar kurgularken bu eserinde gündelik hayatın sıradan insanların konu edinmiştir. Hikâyeye bu açıdan bakıldığında diğer hikâyelerden daha sade bir dille yazılmıştır (Coşkun 2012: 9).

Tarihî Hikâyeleri / Masalları

Kadriye Hüseyin, H. 1329 (1911) yılında *Kadınlar Dünyası*, H. 1340-1341 (1909- 1922) tarihlerinde ise *Mihrâb* dergisinde hikâyeye ve masallar yayımlamıştır.

Prenses Kadriye yazdığı hikâyelerde kendine özgü bir üslup geliştirmiştir. Toplumu bilinçlendirmede hikâyeye türünü bir araç olarak da kullandığını belirtebiliriz. Prenses Kadriye'nin hikâyeye türünü tercihi onun yazma amacıyla da ilgilidir. Zira toplumun, özellikle kadınların eğitimi ve bilinçlenmesi için yazan Prenses Kadriye, gelenekte de olduğu gibi bunu hikâyeye/ masal yoluyla daha etkili şekilde sağlamaya çalışmıştır. Hüseyin'in eserleri üzerindeki etkilerden biri de Türk, İran ve Mısır mitolojisidir. Pek çok Mısır tanrıça ve melikesini, Ramses, Firavun, Kleopatra gibi Mısır halkının bilinçaltına yerleşen isim ve efsaneleri yeniden diriltme ve kurgulama çabası edebî kimliği adına önemlidir. Yine İslâm dünyasının kültürel kodları başta olmak üzere Fuzuli, Kaygusuz Sultan, Kösem Sultan, Ziya Paşa, Abdülhak Hâmid, Tefik Fikret yazarın sıklıkla atıfta bulunduğu tarihî şahsiyetlerdir (Coşkun 2012: 4).

Kadriye Hüseyin, hikâyelerinde tarih bilincini; özellikle de İslâm kardeşliğini işlemektedir. *Terâcim-i Ahvâl* adlı dört bölüm hâlinde tefrika edilen hikâyenin konusu Harun Reşid'in kızkardeşi Abbase Sultan'la veziri Cafer Bermekî'nin hazin aşk hikâyesidir. *Muhadderât-ı İslâm*'ın önsözünde özellikle İslâmî düşünceleri savunmaktadır.

Gezi Yazıları

Kadriye Hüseyin'in edebî kimliğinin en dikkat çekici taraflarından biri gezi yazarlığıdır. Bu, edebî türler içerisinde en ısrarlı olduğu türdür. *İtalya Seyahatnamesi* ve *Mukaddes Ankara'dan Mektuplar* gibi müstakil gezi kitaplarının yanı sıra süreli yayınlarda kalmış gezi yazıları bulunur. Bunlar, 1340'ta *Mihrâb* dergisinde yayımlanmıştır. Kadriye Hüseyin'in gezi yazılarında iki temel hedefi vardır: Geniş İslâm ve Şark coğrafyasını tanıtmak ve tarihte adı unutulmuş kadınları diriltmek.

SONUÇ

Türkiye Mısır arasındaki kültürel ve tarihi ilişkiler çok eskilere dayanmaktadır. Türkler zaman zaman Mısır'da hâkimiyet kurmuşlardır. Mısır'ın tarihinde, kültür ve mimarisinde Türklerin bıraktığı eserler günümüzde de varlıklarını korumaktadır. Özellikle Osmanlı edebiyatı örneklerini içeren yaklaşık beş bin el yazması eser ülkede bulunmaktadır. Kahire'deki üniversiteler başta olmak üzere ülkenin pek çok üniversitesinde Türk Dili ve Edebiyatı bölümü bulunmaktadır. Mısır'da gelişen Türk edebiyatının önemli şahsiyetlerinden birisi de Prenses Kadriye'dir. Bu çalışmada, Prenses Kadriye'nin hayatı hakkında bilgiler verilerek eserleri tanıtılma yoluna gidildi. Özellikle Türkiye kütüphanelerinde bulunmayan *Nelerim* Darü'l-Kütübü'l-Mısriyye (Mısır Millî Kütüphanesi)'nden getirtilerek işlenen konular ve içerikleri hakkında bilgiler verilerek tanıtıldı.

KAYNAKÇA

- Banarlı, Nihad Sami (1987). Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, 2 c. İstanbul: MEB Yay.
- Coşkun, Betül (2012). "Osmanlı Edibesini, Mısır Prensesi: Kadriye Hüseyin Hanım", Atatürk Kültür Merkezi Dergisi, Erdem Dergisi, No. 63, Ankara: AKM Yay.
- Devellioğlu, Ferit (1984). Ansiklopedik Osmanlıca-Türkçe Lügat, Ankara: Aydın Kit.
- Eraslan, Sibel (2008). "Muhadderât-ı İslâm – Kadriye Hüseyin Hanım", Mostar Dergisi, sayı: 37.
- Hüseyin, Kadriye (H.1327-M.1910/1911). Mehâsin-i Hayat, Osmanlı Matbaası, Mısır,
- Hüseyin, Kadriye (H.1326-M.1909/1910). Mühim Bir Gece, (Tercüme Piyes), Osmanlı Matbaası, (Tarihsiz; Önsöz'de Mısır, Sene 1909 kaydı yer almaktadır.), Mısır.
- Hüseyin, Kadriye ((H.1329-M.1912/1913). Nelerim, Osmanlı Matbaası, Mısır.
- Hüseyin, Kadriye (H.1330-M.1913/1914). Temevvücât-ı Efkâr, Maarif Matbaası, Mısır.
- Hüseyin, Kadriye (H.1331-1333 -M.1915/1917). Muhadderât-ı İslâm, 1.Cüz, Maarif Matbaası, Mısır.
- Hüseyin, Kadriye; "Letters Dergara La Sainte Roma Emprimerie, Editrice, İtalia, 1921." , Mukaddes Ankara'dan Mektuplar , (çev.: Cemile Necmeddin Sahir Silan), Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Tercüme Eserler Dizisi: 58, 1987
- İhsanoğlu, Ekmeleddin (2006). Mısır'da Türkler ve Kültürel Mirasları (Mehmet Ali Paşa'dan Günümüze Basılı Türk Kültürü Bibliyografyası ve Bir Değerlendirme), İstanbul, IRCICA Yay.
- Kalyon, Abuzer (2013). Divan Şiirinin Nil'deki Sesi Ayşe Teymûrî Dîvânı, Ankara: Akçağ Yay.
- Kalyon, Bilal (2015). Prenses Kadriye Hüseyin'in Mehâsin-i Hayât Adlı Eserinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi ve Eserin Bugünkü Harflere Aktarılması, Mevlânâ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), Konya.
- Kalyon, Filiz (2014). Divan Şiirinin Nil'de Açan Çiçeği Gülperî Hanım ve Güldeste-i Hâtîrât, Ankara: Akçağ Yay.
- Parlatır, İsmail (2009). Osmanlı Türkçesi Sözlüğü, Ankara: Yargı Yay.
- Tağî-Zâde Karaca, Nesrin (2012). "Prenses Kadriye Hüseyin, Ressam Vittoria Pisani ve Türk Milli Mücadelesi", Turkish Studies, International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic, Volume 7/1.
- Tunç, Semra (2013). Çeşm-i Âfet ve Dîvânı (Levha-i Dil), Konya: Palet Yay.

